

Організаційно-педагогічні засади формування культури вільного часу у студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання

*Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи
Національного банку України (м. Львів)*

Постановка проблеми. За роки незалежності України визначилися основні засади реформування освітньої системи. Вони передбачають: створення національної системи освіти; збереження досягнень минулого і водночас приведення їх у відповідність із нинішніми соціально-економічними вимогами; забезпечення входження освіти України в міжнародний освітній і науковий простір Європи; модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог та Болонського процесу. Зміна економічної системи в Україні, яка відбулася разом із конституційним ствердженням її незалежності, покликана освітній світ до радикальних перетворень у сенсі організації освіти з метою інтеграції у світовий освітній простір та підготовки фахівців на основі запровадження нових прогресивних методів, новітніх технологій, формування інноваційного освітньо-виховного середовища.

Суперечності, що склалися між існуючим рівнем функціонування фізкультурної освіти і завданнями, які їй необхідно вирішувати щодо формування у студентської молоді культури вільного часу, вимагають обґрунтування, визначення та запровадження у навчально-виховний процес нових, сучасних організаційно-педагогічних засад, а разом із цим і відповідної оновленої технології навчання.

На сьогодні у галузі педагогіки досягнуто певних здобутків. Намічено основні підходи та тенденції у вивченні суті й особливостей процесу формування культури вільного часу у студентів. Особливий інтерес становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені змісту, розвитку та організаційним засадам навчально-виховного процесу, таких як І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Дубогай, Є. Приступа, В. Безрукова, А. Петровський та ін.

Аналіз літературних джерел та дисертаційних досліджень свідчить про те, що проблема організаційно-педагогічних засад формування культури вільного часу у студентів ВНЗ засобами фізичного виховання не була предметом спеціального вивчення.

Відсутність концептуально цілісної системи організаційно-педагогічних засад формування культури вільного часу студентів у процесі фізичного виховання, їх недостатня розробка та використання у навчально-виховному процесі визначили актуальність і своєчасність нашого дослідження, а в майбутньому і науково-практичне значення досліджень з цієї теми.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати основні аспекти проблеми формування культури вільного часу студентів вищих навчальних закладів у процесі фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час становлення і розвитку української державності перед суспільством постають нові актуальні проблеми, розв'язання яких стає гарантом функціонування усіх суспільних інститутів. Зараз, коли перед суспільством гостро постала необхідність у здійсненні системи заходів щодо збільшення тривалості життя, періоду трудової активності людей і зміцнення здоров'я всього населення, особливого значення набуває проблема якості життя людини [3]. Сьогодні існує нагальна потреба по-новому осмислити якість життя кожної людини, а у зв'язку з цим і рівень культури вільного часу.

За останні тридцять років у системах освіти розвинутих країн відбулися суттєві зміни, зумовлені розвитком науково-технічного прогресу та його впливом на всі сторони життя суспільства. В Україні здійснюються інтенсивні пошуки нових форм організації навчання, спрямованих на швидку адаптацію до міжнародних стандартів і вимог. Сучасний рівень розвитку комп'ютерної техніки, мультимедійних технологій та їх використання в навчальному процесі урізноманітнюють його, підвищують ефективність процесу навчання та контролю знань.

З іншого боку, в сучасних умовах шаленого розвитку засобів масової інформації, відкритого доступу до інтернет-технологій та значними вимогами урбанізації до особистості постає проблема формування культури вільного часу у студентів. Загальноприйняті методи та засоби впливу на підлітків під час фізичного виховання стають менш дієвими через невідповідність між їх змістом та сучасними темпами психолого-фізіологічного розвитку студентів. Відповідно змінюються і вимоги до вчителів, педагогів, котрі керуватимуть цим процесом [2]. У цьому контексті особливу наукову

значущість становлять організаційно-педагогічні засади формування культури вільного часу у студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання. Фізичне виховання є однією з небагатьох наук, котра володіє потужним арсеналом різноманітних засобів, психолого-педагогічних технологій, правильне використання яких сприятиме формуванню у студентів не лише фізичної культури, а ще й культури вільного часу, що в умовах сьогодення є першочерговим завданням вищих навчальних закладів.

Спеціальними експериментальними дослідженнями встановлено, що фізичне тренування впливає на підвищення рівня показників розумової працездатності, при цьому найбільший ефект досягається під час виконання вправ, що сприяють розвитку витривалості [1]. У студентів, котрі займаються фізичною культурою та спортом, рівні показників розумової працездатності вищі і стійкіші, ніж у студентів, котрі не займаються фізичними вправами [1; 4]. Таким чином, логічно, що збільшення у структурі вільного часу частки активного відпочинку, заповненого заняттями фізичною культурою і спортом, слугує ефективним засобом поліпшення здоров'я та фізичної підготовленості студентів.

Культурне відродження вищої школи, необхідність вирішення складних соціальних, економічних і духовно-моральних проблем спонукають по-новому розглядати існуючу систему розвитку фізкультурної освіти, її здатність в умовах формуючих ринкових відносин забезпечити процес формування, збереження й нарощування культури вільного часу, культури здоров'я студентів вищих навчальних закладів. В основі сучасних перетворень фізкультурної освіти мають відбуватися зміни, насамперед, у теоретико-методологічній сфері, основним принципом якої є професійно-прикладна підготовка спеціаліста. В умовах сьогодення необхідно вчити студента не лише вдосконалювати свої професійні якості засобами фізичної культури, але і відтворювати й розширювати свій життєвий досвід з питань рекреації, перетворювати матеріальні умови життя суспільства у формування культури вільного часу, накопичувати і створювати нові цінності навчання здоров'ю [5].

Важливими категоріями соціології вільного часу є структура та зміст. Структура вільного часу – сукупність видів діяльності, які характеризують проведення вільного часу. Вона охоплює безліч різноманітних аспектів – від читання книг до безцільного “вбивання часу”. Зміст вільного часу – форми занять у вільний час, зумовлені соціальним середовищем, рівнем культури особи, її самосвідомістю, потребами, інтересами, психологічними якостями. Зміст – це один із найважливіших для аналізу аспектів феномену “вільний час”. Існує декілька принципів оцінки змісту вільного часу. Один із них базується на вивченні його структурних елементів. Справді, чим більше видів занять містить структура вільного часу, тим змістовніша і різноманітніша діяльність людини у вільний час, тобто тим вища оцінка змісту вільного часу. Під час вивчення змісту вільного часу використовують такий показник, як тривалість часу, який витрачається на певний вид діяльності у вільний час. З його допомогою можна встановити місце в житті сучасної людини різноманітних способів проведення вільного часу. Зміст вільного часу допомагає охарактеризувати відомості про види занять, їх тривалість, частоту, розповсюдженість, співвідношення між ними тощо. Однак вони не дають відповіді на низку найважливіших питань. Наприклад, яка з двох структур вільного часу є для студентської молоді раціональнішою, змістовнішою: та, що охоплює 2–3 види занять, чи та, що охоплює 7–8? Що краще сприяє розвитку особистості студента: відвідування кіно, театру, читання художньої літератури чи заняття у спортивному залі, туристичні походи? На нашу думку, не завжди правильним є твердження, що чим більша тривалість занять у вільний час, тим кращий його зміст, тим ефективніше розвивається особистість. Отже, прагнучи дати характеристику змісту вільного часу людини, не можна обмежуватися лише кількісними аспектами. Сукупність занять у вільний час, їх тривалість і частота не вичерпують його сутності. Все це набуває особливого значення, якщо розглядати у змісті вільного часу заняття фізичними вправами. Необхідно знати, яким видам занять людина надає перевагу. Якщо ж говорити про формування культури вільного часу, то важливим є навіть той факт, відбувається це з необхідності чи із зацікавленості, отримує людина задоволеність чи незадоволеність ними. Отже, неабиякого значення у процесі формування культури вільного часу має форма його проведення. Саме форма проведення вільного часу деталізує і характеризує його зміст, дає можливість виявити, як зміст вільного часу впливає на розвиток особистості, її здібностей, поліпшення фізичного, емоційного, соціального буття.

Висновки. Безсумнівним є той факт, що розвиток загальної культури молоді людини безпосередньо пов'язаний із формами організації культури вільного часу. Сам по собі вільний час стає показником якості життя суспільства. На сучасному етапі, враховуючи психологічний аспект, вільний

час студентської молоді включає три параметри. Вільний час – це час, який молода людина структурує та оформляє відповідно до власних світоглядних ідеалів, ціннісних орієнтацій та інтересів; упродовж нього діяльність і поведінка особистості потенційно не обмежені і мають індивідуально варіативний характер; це час потенційної можливості задоволення тих потреб особистості і реалізації тих її інтересів, які вона не реалізовує в основній професійній діяльності. Стає очевидним, що ідеали, орієнтації, потреби, поведінка – все це може мати різні нахили, характер і залежить цілком і повністю від сформованої у людини культури вільного часу. Саме у студентському віці й формується основне бачення щодо ідеалу проведення дозвілля. Процесу фізичного виховання у вищому навчальному закладі притаманні безліч досить вагомих засобів, правильна структуризація, використання котрих дасть можливість впливати на формування культури вільного часу студентської молоді. Однак, безсумнівно, що все буде залежати від вибору організаційно-педагогічних засад процесу фізичного виховання у вищому навчальному закладі, від створення відповідної педагогічної технології, впровадження якої дасть можливість оптимізувати процес формування культури вільного часу.

Література

1. Алексейчук І., Добровольська Н., Начата О. Мотиви занять фізичною культурою і спортом у вищій школі // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр.– Луцьк, 2002.– Т. 1.– С. 173–175.
2. Кириленко С. В. Педагогіка і психологія // Вісн. АПН України.– 2004.– № 1.– С. 48–56.
3. Малахов І. Н. Качество жизни: Опыт экологического прочтения.– Кривой Рог, 1999.– 324 с.
4. Пальцев М. А. Высшее образование сегодня // Ежемесячный журн.– 2002.– № 11.– С. 36–39.
5. Gordes K. Millennium Trails and Scenic Byways: Recreation in the 21st Century // The Journal of Physical Education, Recreation & Dance.– Jan 2001.– № 72 i1.– P. 21–32.

Анотації

Обґрунтовано основні аспекти проблеми формування культури вільного часу студентів вищих навчальних закладів у процесі фізичного виховання. Розкрито суть основних категорій соціології вільного часу – структури і змісту.

Ключові слова: культура вільного часу, процес формування культури вільного часу, студенти вищих навчальних закладів, якість життя, засоби фізичного виховання.

Обобщено основные аспекты проблемы формирования культуры свободного времени у студентов высших учебных заведений в процессе физического воспитания. Раскрыто суть основных категорий социологии свободного времени – структуры и содержания.

Ключевые слова: культура свободного времени, процесс формирования культуры свободного времени, студенты высших учебных заведений, качество жизни, средства физического воспитания.

Main aspects, formation problems of student's leisure culture in higher educational institutions in the physical training process are substantiate essential of main categories of leisure sociology – structure and content – research.

Key words: leisure culture, formation process of student's leisure, students of higher educational institutions, quality of life.